

Överby Hästsportförening
Gamla Stäketvägen 4
192 77 Sollentuna

Tillsyn enligt kameraövervakningslagen (2013:460) - kameraövervakning på ridskola

Datainspektionens beslut

Datainspektionen konstaterar att Överby Hästsportförening bedriver kameraövervakning i strid med 23 § kameraövervakningslagen vid föreningens anläggning i Sollentuna, genom att övervakningsintresset inte väger tyngre än enskildas intresse av att inte bli övervakade.

Datainspektionen förelägger Överby Hästsportförening att upphöra med kameraövervakningen.

Redogörelse för tillsynsärendet

Datainspektionen har inlett tillsyn efter att ha fått klagomål på att Överby Hästsportförening (föreningen) kameraövervakar ett omklädningsrum på Överby ridskola.

Vid inspektionen av kameraövervakningen på Överby Ridskola har bland annat följande framkommit.

På ridskolan finns cirka 85 skåp att hyra. Skåpen finns i tre rum som ligger intill varandra i en huslänga. Den aktuella kameraövervakningen bedrivs i det rum som är avsett för hästskötarna. Rummet har cirka 52 skåp. Där finns också bänkar, skolådor och en hylla för ridstövlar. Det är fråga om en övervakningskamera, som är fast monterad med fast optik samt rörelseaktiverad. Kameran är uppsatt i ett hörn och upptagningsområdet omfattar i princip hela rummet. Kameran fångar den som kommer in och går ut, hyllan med ridstövlar och utrymmena framför skåpen.

Det finns information på dörren till det övervakade rummet som upplyser om att utrymmet, ”skötarnas skåp- och förvaringsutrymme”, är kameraövervakat. I informationen anges att utrymmet inte är en allmän plats, att utrymmet endast är öppet för den som har ett skåpskontrakt, att syftet är att förhindra brott såsom stölder och vandalisering, samt en uppmaning att gärna använda de andra omklädningsrummen vid ombyte. Samma information finns som bilaga till det skåpskontrakt som getts in i ärendet. I rummen intill finns separata utrymmen för personal samt dusch och toalett. Där finns ytterligare sammanlagt cirka 33 skåp. Man kan inte inifrån gå mellan rummen, utan måste alltså gå utomhus för att kunna gå in i ett av de andra rummen.

Av det skåpskontrakt som getts in i ärendet framgår att det finns ett begränsat antal skåp för uthyrning och att man kan hyra ett skåp för en termin i taget, att skåpen i första hand är avsedda för skötare och/eller helgpersonal/ungdomsstyrelsen, att alla skåp ska hållas låsta och att var och en själv tar med sig hänglås. I kontraktet finns information om att utrymmet är kameraövervakat, syftet med övervakningen och att kameraövervakningen följer 23-25 §§ kameraövervakningslagen. Det finns varken någon information om samtycke till kameraövervakning i kontraktet, eller någon hänvisning till 22 § kameraövervakningslagen som innehåller bestämmelser om samtycke.

Föreningen har vidtagit omfattande åtgärder för att skydda det upptagna bildmaterialet.

Föreningen har i huvudsak uppgett följande.

Kameraövervakningen bygger på samtycke. Föreningen menar att samtycke inhämtas genom att man undertecknar skåpskontraktet. För den som är under 18 år får målsman underteckna. Ingen får ett skåp i det aktuella utrymmet utan att ha skrivit på ett sådant skåpskontrakt. Rummet stängdes den 5 oktober 2015, varefter kameran sattes upp. När rummet öppnades igen den 12 oktober hade samtycken inhämtats från alla skåpsinnehavare samt skyltar som upplyser om kameraövervakningen kommit upp.

Föreningen har ungefär 50 hästskötare i åldrarna 11-24 år. Fler än hälften är minderåriga, det vill säga under 18 år. Flertalet är i åldrarna 14-19 år. De flesta hästskötarna har skåp i det kameraövervakade rummet, tillsammans med 2-4 ungdomsledare. För att bli hästskötare får man gå tre skötarkurser med

teoretisk utbildning. Att bli hästskötare är ett eget val och öppet för den som vill.

Den aktuella kameraövervakningen med bildinspelning bedrivs cirka klockan 08.00-22.00. Inget ljud avlyssnas eller tas upp. Enligt föreningen kan det förekomma ombyten i det övervakade rummet. Några hästskötare, bland annat en person som har bett att få byta skåp på grund av kameraövervakningen, har skåp i rummen intill. Dessa skåp hyrs i övrigt av personer som rider privat. Alla skåp är upptagna idag. Eventuellt finns det något ledigt skåp.

Problem med försvunna ridstövlar, vantar och annat har kommit och gått. Föreningen har fört samtal och jobbat med frågan och det har blivit bättre. I samband med att man byggde om år 2011 var det till en början lugnt. Problemen började under 2012. Under 2015 blev det värre och problemen ökade under hösten med 10-12 incidenter i det aktuella rummet. Det förekom sabotage och intrång i skåp. 6-7 ridstövlar i rummet blev rispade med ett vasst föremål. Stövlarna kostar 7 000-10 000 kronor. De som har skåp i de andra rummen ställer in sina ridstövlar i skåpen. Dessa kommer till ridskolan endast för att rida och förvarar bara ridstövlar och hjälm i skåpen. Hästskötarna får inte plats med sina ridstövlar i skåpen, eftersom de har behov av att ha flera saker i skåpen. Utöver ridstövlarna har ett träns som kostar flera tusen kronor blivit förstört. Skolådor slängdes ut, elaka kommentarer klottrades och det var nedkladdat med tuggummi. Man hade intrång i tre skåp. Ungdomarna slarvar ibland med att låsa sina skåp, i ett fall hade man eventuellt listat ut koden. Från ett skåp stals 15 kronor och eventuellt försvann en mobil.

Föreningen har gjort anteckningar över incidenter under 2015. Noteringarna bekräftar i stort vad föreningen har uppgett men anteckningarna nämner även ett par skor som försvunnit ur en skolåda, en hjälm som försvunnit ur ett skåp och sopor som slängts ut på golvet.

Enligt föreningen brukar problemen förvärras i början av terminerna. Föreningen hade många nya hästskötare i höstas. Det rör sig mycket folk på platsen fram till 19-tiden. De senaste incidenterna har inträffat på vardagar. Ridhuset stänger klockan 22.15 på vardagar. De har inte haft inbrott i andra rum, trots att de också står olåsta. Det rör sig mycket folk i området och alla känner igen varandra.

Enligt föreningen skulle man därför märka om någon utomstående gick in i hästskötarnas rum.

Problemen ledde enligt föreningen till dålig stämning där alla kände sig misstänkta. Några hästskötare föreslog kameraövervakning som en lösning. Efter att kameran sattes upp har problemen upphört och stämningen blivit bättre. Eftersom ingenting har hänt, har föreningen hittills inte behövt ta del av inspelat bildmaterial från övervakningen. Eventuella incidenter ska anmälas skriftligen och undertecknas på en särskilt framtagen blankett. Målsman skriver under om barnet är minderårigt.

Innan kameraövervakningen infördes har föreningen uppgett att de under åren försökt komma till rätta med problemen genom enskilda samtal, möten, lappar, värdegrundsarbete och grupparbeten. Det har också blivit bättre. I perioder har föreningen stängt rummen, vilket inneburit att föräldrarna har behövt köra barnens tillhörigheter till ridskolan. Barnen har sedan fått släpa runt sina saker. Föreningen har även föreslagit att man har föräldrar där enligt ett rullande schema, vilket emellertid inte genomfördes. Föreningen har uppmanat ungdomarna att hålla uppsikt och påminnelser har gått ut om att låsa skåpen. Eftersom alla har olika tider då man behöver hämta sina saker, så hinner inte personalen följa med och öppna. Rummet är därför olåst under de tider som hästskötarna är där. Någon form av inpasseringssystem fungerar bara om problemen kommer utifrån, vilket föreningen inte har anledning att tro.

Förutom skriftlig information på dörren och i skåpskontrakten informerar föreningen muntligt om kameraövervakningen. Enligt föreningen känner alla som vistas på anläggningen till kameraövervakningen. Barnen förstår vad det innebär och tar man med sig kompisar får dessa vänta utanför.

Skäl för beslutet

Rättsliga utgångspunkter

Delvis olika regler gäller enligt kameraövervakningslagen beroende på om kameraövervakningen avser en plats dit allmänheten har tillträde eller inte. Datainspektionen utövar tillsyn över kameraövervakning av platser dit allmänheten inte har tillträde. Sådan övervakning är inte tillståndspliktig.

Istället ska den som avser att bedriva sådan övervakning själv se till att förutsättningarna enligt kameraövervakningslagen är uppfyllda.

Enligt 22 § kameraövervakningslagen får kameraövervakning av en plats dit allmänheten inte har tillträde bedrivas om den som övervakas har samtyckt till övervakningen. Definitionen av ett samtycke enligt kameraövervakningslagen (2 §) är ”varje slag av frivillig, särskild och otvetydig viljeyttring genom vilken någon efter att ha fått information godtar att bli kameraövervakad...”. Begreppet har således samma innebörd som i personuppgiftslagen (1998:204). Att ett samtycke ska vara frivilligt innebär den som ska samtycka upplever att han eller hon har ett fritt val. Om den övervakade står i ett beroendeförhållande till den som övervakar är det ofta inte möjligt att uppfylla kraven på frivillighet. Enligt förarbetena till kameraövervakningslagen aktualiseras detta till exempel vid övervakning på arbetsplatser och i fråga om elever i undervisning (prop. 2012/13:115 s. 80). Ett samtycke ska vidare kunna återkallas när som helst. Om så sker får ytterligare kameraövervakning av den som återkallat sitt samtycke inte ske. Det räcker således med att en person tar tillbaka sitt samtycke för att kameraövervakningen av denne inte ska vara tillåten med stöd av samtycke. Eftersom ett giltigt samtycke kräver frivillighet och ska kunna återkallas när som helst har Datainspektionen uttalat att det måste finnas en reell möjlighet att inte samtycka till kameraövervakningen.

När det gäller samtycke för underåriga kan vägledning hämtas från tillämpningen av personuppgiftslagen. Datainspektionen har därvid uttalat följande. Den som är underårig kan lämna ett giltigt samtycke om han eller hon är kapabel att förstå innebörden av samtycket. Den som fyllt 15 år kan normalt ta ställning i samtyckesfrågan, men i vissa fall kan det vara lämpligt att inhämta samtycke från både tonåringen och dennes vårdnadshavare. När det gäller kameraövervakning av yngre barn ska samtycke inhämtas från dennes vårdnadshavare. I normalfallet innebär det att båda vårdnadshavarna ska lämna sitt samtycke.

Enligt 23 § kameraövervakningslagen får kameraövervakning av en plats dit allmänheten inte har tillträde bedrivas utan samtycke om övervakningen behövs för att förebygga, avslöja eller utreda brott, förhindra olyckor eller andra berättigade ändamål, och övervakningsintresset väger tyngre än den enskildes intresse av att inte bli övervakad.

Om kameraövervakningen behövs för ett berättigat ändamål ska en proportionalitetsavvägning (kallad överviktsprincipen) göras i varje enskilt fall och varje kamera ska bedömas för sig. Vidare ska prövas om andra, mindre ingripande åtgärder kan vara tillräckliga för att komma till rätta med problemen. Det är den som avser att bedriva övervakningen som ska kunna visa att övervakningsintresset väger över integritetsintresset (prop. 2012/13:115 s. 80-84).

Vid bedömningen enligt överviktsprincipen ska särskilt beaktas hur övervakningen ska utföras, om teknik som främjar skyddet av den enskildes integritet används och vilket område som ska övervakas. Det har också betydelse när och hur länge övervakningen ska pågå. Enligt 24 § kameraövervakningslagen ska den som bedriver kameraövervakningen se till att övervakningen inte sker i större omfattning än vad som behövs för att tillgodose ändamålen med övervakningen.

Utgångspunkten i kameraövervakningslagen är att kameraövervakning endast ska utgöra ett komplement till andra åtgärder, särskilt brottsförebyggande åtgärder. Kameraövervakning ska således inte ses som ett hjälpmedel som ska användas i stället för andra säkerhetsåtgärder eller förebyggande insatser. För att uppnå brottsförebyggande effekter är det viktigt att övervakningsutrustning används tillsammans med andra förebyggande åtgärder. Om kompletterande säkerhetsfrämjande åtgärder har försumrats, kan det komma att påverka bedömningen av behovet av kameraövervakning. När det gäller behandling och bevarande av bilder (bildinspelning) ökar riskerna för intrång i enskildas personliga integritet. Det innebär att kameraövervakning inte regelmässigt ska innefatta bildinspelning, utan behovet av inspelning måste kunna påvisas i det enskilda fallet. Det är dock tillåtet att spela in bilder vid kameraövervakning av särskilt brottsutsatta platser. Det är den som bedriver kameraövervakningen som ska kunna visa att det område som ska övervakas är en särskilt brottsutsatt plats (jfr prop. 1997/98:64 s. 29).

Bedömningen i det aktuella ärendet

Tillämpliga regler m.m.

Av utredningen i ärendet framgår att kameraövervakningen avser ett utrymme dit endast vissa medlemmar i föreningen har tillträde. Föreningen har uppgett att den aktuella kameraövervakningen avser en plats dit allmänheten inte har

tillträde. Datainspektionen delar den bedömningen. Det innebär att kameraövervakningen ska bedömas enligt kameraövervakningslagens bestämmelser om övervakning av sådana platser och att det är Datainspektionen som är behörig tillsynsmyndighet.

Om kameraövervakningen är tillåten

Överby Hästsportförening har uppgett att kameraövervakningen bedrivs med stöd av samtycke från de berörda, eller från målsman för den som är under arton år. Det är föreningen som ska visa att sådana samtycken som avses i kameraövervakningslagen har inhämtats.

Datainspektionen konstaterar att det finns ett flertal brister när det gäller hur föreningen inhämtar samtycken. När det gäller yngre barn ska samtycke normalt sett inhämtas från båda vårdnadshavarna. När det gäller äldre tonåringar är det vidare inte tillräckligt att inhämta samtycke enbart från vårdnadshavarna. Ett giltigt samtycke till kameraövervakning kan inte uppnås enbart genom att någon undertecknar ett skåpskontrakt. Även om det i aktuellt fall finns uppgifter i kontraktet om att utrymmet där skåpet finns är kameraövervakat, finns det ingen information om att övervakningen grundas på samtycke, eller att undertecknandet av kontraktet innebär ett samtycke till kameraövervakning.

Eftersom ett samtycke ska vara frivilligt och kunna återkallas när som helst, måste det finnas en faktisk möjlighet att säga nej till kameraövervakningen. I ärendet är det fråga om övervakning av barn och ungdomar på en ridskola. Dessa har blivit hästskötare efter att ha gått vissa utbildningar. Datainspektionen anser att hästskötarna i nu aktuellt fall får anses stå i ett beroendeförhållande till den som övervakar, som kan jämföras med elever i undervisning. En förutsättning för ett giltigt samtycke i lagens mening är att det finns ett rimligt och reellt alternativ till kameraövervakningen. Enligt vad som framkommit i ärendet har föreningen inte erbjudit de berörda något alternativ till kameraövervakningen. Föreningen har dock uppgett till Datainspektionen att om en hästskötare inte vill bli kameraövervakad, skulle han eller hon få ett skåp i ett annat rum så snart det finns något ledigt. Föreningen har vidare uppgett att man skulle försöka ordna en lösning i en sådan situation. Detta har också skett i ett fall. Av utredningen i ärendet framgår dock att tillgången till skåp är begränsad, att alla skåp var upptagna vid tidpunkten för inspektionen, eller att det möjligen fanns något enstaka ledigt skåp. Även om det från föreningens sida finns en vilja att ordna en

lösning för den som inte vill bli kameraövervakad, står det emellertid klart att föreningen inte har praktisk möjlighet att tillhandahålla alternativa lösningar annat än i enstaka fall. Utan skåp skulle barnen bli beroende av att någon kan köra ut respektive hämta deras tillhörigheter. Barnen skulle dessutom behöva bära med sig sina tillhörigheter på ridskolan. Ett nej till kameraövervakning skulle i praktiken innebära stora praktiska svårigheter för samtliga inblandade. Härtill kommer att många sannolikt skulle ha svårt att be om ett alternativ, som man förstår skulle ge upphov till problem för föreningen. Datainspektionen anser att det ovanstående innebär att föreningen inte kan erbjuda ett sådant reellt alternativ till kameraövervakningen som krävs för att det ska kunna bedömas vara fråga om ett giltigt samtycke i kameraövervakningslagens mening.

Eftersom den aktuella kameraövervakningen inte kan stödjas på ett samtycke krävs att förutsättningarna i 23 § kameraövervakningslagen är uppfyllda för att övervakningen ska vara tillåten.

Föreningen har uppgett att syftet med kameraövervakningen är att förhindra brott såsom stöld och vandalisering. Kameraövervakningen sker således för ett tillåtet ändamål enligt kameraövervakningslagen. För att övervakningen ska vara laglig krävs dock att föreningen kan visa att övervakningsintresset väger tyngre än den enskildes intresse av att inte bli övervakad.

Den plats som övervakas är ett rum med skåp där hästkötarna kan låsa in sina tillhörigheter och byta om. Ridstövlarna förvaras på en hylla i rummet, eftersom de inte får plats i skåpen. I princip övervakas hela rummet, eftersom man inte kan vistas i rummet utan att bli kameraövervakad.

När det gäller kameraövervakning i butikslokaler enligt 13 § kameraövervakningslagen anges särskilt i den bestämmelsen att kameraövervakningen inte får avse omklädningsrum, provhytter, toalettutrymmen eller liknande utrymmen. Lagstiftaren har därmed ansett att sådana utrymmen är särskilt integritetskänsliga. Gemensamt för dessa utrymmen är att det är platser av privat karaktär, där man normalt sett inte har anledning att förvänta sig att bli kameraövervakad. Datainspektionen anser att det aktuella utrymmet i integritetshänseende måste betraktas som ett omklädningsrum eller därmed liknande utrymme. Det förhållandet att föreningen har angett att man gärna ska använda de andra omklädningsrummen för att byta om ändrar inte den bedömningen. Härtill

kommer att det är fråga om övervakning av barn och ungdomar, varav fler än hälften är minderåriga. Risker för integritetsintrång ökar dessutom av att kameraövervakningen innebär att bilder behandlas och bevaras (bildinspelning). Att inspelning sätts igång i samband med att någon rör sig medför inte att risken för integritetsintrång minskar. Datainspektionen anser att integritetsintresset gör sig mycket starkt gällande i nu aktuellt fall.

För att kameraövervakning med bildinspelning ska vara tillåten måste föreningen visa att platsen är särskilt brottsutsatt. Dessförinnan måste föreningen ha uttömt möjligheten till andra, mindre ingripande åtgärder.

I ärendet har framkommit att föreningen haft problem med försvunna tillhörigheter och skadegörelse i det aktuella rummet. Problemen har enligt föreningen ökat under hösten 2015, då bland annat cirka sex ridstövlar blev rispade med ett vasst föremål. Enligt vad som framkommit i ärendet har några polisanmälningar inte gjorts.

Datainspektionen anser inte att föreningen har visat att platsen har en sådan särskild brottsutsatthet eller att det finns något annat skäl som kan motivera en sådan omfattande och integritetskänslig övervakning som det är fråga om i ärendet.

Datainspektionen har noterat att ridstövlarna i de andra rummen förvaras i skåpen och att man där inte har haft motsvarande problem. Av utredningen framgår att skåpsinnehavaren själv ska ta med hänglås. Enligt föreningen slarvar ungdomarna ibland med att låsa sina skåp, i ett fall hade någon eventuellt listat ut koden till låset och därigenom kunnat öppna det. Av de tre anmälningar om brott som gjorts till föreningen under hösten 2015 framgår att man i två fall inte har haft ett lås till skåpen.

Datainspektionen anser att föreningen inte har visat att den i tillräcklig utsträckning har prövat om problemen kan förebyggas genom andra, mindre ingripande åtgärder än kameraövervakning med bildinspelning på platsen. Exempel på sådana åtgärder kan vara att se till att tillhörigheter som ridstövlar förvaras inlåsta, att föreningen tillhandahåller lås till skåpen, utökade informationsinsatser om bland annat vikten av att låsa skåp och skydda eventuell kod, samt ökad vuxennärvaro under vissa perioder, exempelvis på vardagar i början av terminerna.

Sammanfattningsvis anser Datainspektionen att föreningen inte har visat att övervakningsintresset väger tyngre än de enskildas intresse av att inte bli kameraövervakade i det aktuella utrymmet. Kameraövervakningen är således i strid med 23 § kameraövervakningslagen.

Datainspektionen förelägger därför föreningen att upphöra med den otillåtna kameraövervakningen.

Hur man överklagar

Om ni vill överklaga beslutet ska ni skriva till Datainspektionen. Ange i skrivelsen vilket beslut som överklagas och den ändring som ni begär. Överklagandet ska ha kommit in till Datainspektionen senast tre veckor från den dag ni fick del av beslutet. Datainspektionen sänder överklagandet vidare till Förvaltningsrätten i Stockholm för prövning om inspektionen inte själv ändrar beslutet på det sätt ni har begärt.

Detta beslut har fattats av generaldirektören Kristina Svahn Starrsjö efter föredragning av juristen Katarina Högquist. Vid den slutliga handläggningen har även chefsjuristen Hans-Olof Lindblom och enhetschefen Catharina Fernquist deltagit.

Kristina Svahn Starrsjö

Katarina Högquist